

Tijdbesteding door leraren basisonderwijs

Onderzoeksnotitie op basis van TALIS 2018

Sil Vrielink
Froukje Wartenbergh-Cras

MOOZ Onderzoek
december 2020

1 Inleiding

Uit internationaal vergelijkend onderzoek is bekend dat leraren in Nederland relatief veel uren lesgeven vergeleken met leraren in andere landen. In deze onderzoeksnotitie gaan we hier nader op in. Op basis van gegevens uit TALIS 2018, het grootschalige enquêteonderzoek van de OECD onder leraren en schoolleiders, brengen we in kaart hoeveel tijd Nederlandse leraren aan schoolwerk besteden en hoe dit zich verhoudt tot de tijdbesteding in de ons omringende landen. Daarnaast gaan we ook in op de verschillen tussen leraren. Zodoende ontstaat een goed beeld van feitelijke situatie in Nederland.

Voor het onderzoek baseren we ons, zoals gezegd, op gegevens uit TALIS 2018. TALIS staat voor *Teaching And Learning International Survey* en betreft een grootschalige OESO-onderzoek naar de leer- en werkomgeving van leraren. Het onderzoek is in 2018 uitgevoerd en verschaft een schat aan informatie over het werken in het onderwijs¹. De focus is daarbij vooral gericht op de onderbouw van het voortgezet onderwijs (ISCED 2), maar daarnaast is in 2018 ook onderzoek gedaan bij leraren in het basisonderwijs (ISCED 1). Het onderzoek biedt daarmee de mogelijkheid voor een internationale vergelijking van leraren in groep 3 t/m 8 van het basisonderwijs. In deze notitie richten we ons hierbij vooral op de ons omringende landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen. Dit betreft: Denemarken, Engeland, Frankrijk, Spanje, Vlaanderen (België) en Zweden.

In deze notitie presenteren we de resultaten van enkele secundaire analyses, gericht op de *tijdbesteding* door leraren in het basisonderwijs. Hoeveel tijd besteden leraren gemiddeld aan taken die bij het werk op school horen en hoeveel aan lesgeven en andere niet-lestaken? En hoe verhoudt dit zich tot de situatie in andere landen?

Tijdbesteding in TALIS 2018

In TALIS 2018 is een aantal vragen gesteld over de tijdbesteding door leraren. Allereerst is gevraagd hoeveel uur men tijdens de meest recente *volledige kalenderweek* aan taken heeft besteed die bij uw werk op deze school horen. Naast lesgeven, ging het daarbij ook om lesvoorbereiding, nakijken, samenwerken met collega's, deelname aan stafoverleg, professionalisering en andere werkgerelateerde zaken. Respondenten dienden hierbij ook de activiteiten mee te tellen die in het weekend, 's avonds of op andere momenten buiten lestijd hebben plaatsgevonden.

Naast het totaal aantal uur besteed aan 'schoolwerk', is in de enquête ook gevraagd hoeveel uur men heeft besteed aan *lesgeven* en *andere taken*, zoals het voorbereiden van lessen, nakijkwerk, leerlingbegeleiding, professionalisering en administratie. Op basis van deze gegevens, schetsen we in deze notitie een beeld van de wijze waarop leraren hun tijd besteden.

Om inzicht te krijgen in de *effectieve lestijd*, is in TALIS 2018 ook gevraagd hoeveel procent van de lestijd (in een voorbeeldklas) men gemiddeld besteed aan administratie (b.v. bijhouden van aanwezigheid, uitdelen van informatie/formulieren), orde houden in de klas en daadwerkelijk lesgeven en laten leren. Het ging hierbij om de tijd die men op een specifiek moment in de week aan lesgeven in een voorbeeldklas heeft besteed. Hoewel de antwoorden op deze vraag geen totaal beeld geven, is op basis hiervan wel een schatting gemaakt van het aantal uren dat leraren gemiddeld besteden aan *daadwerkelijk lesgeven en laten leren*. Dit laatste geeft een beeld van de effectieve lestijd.

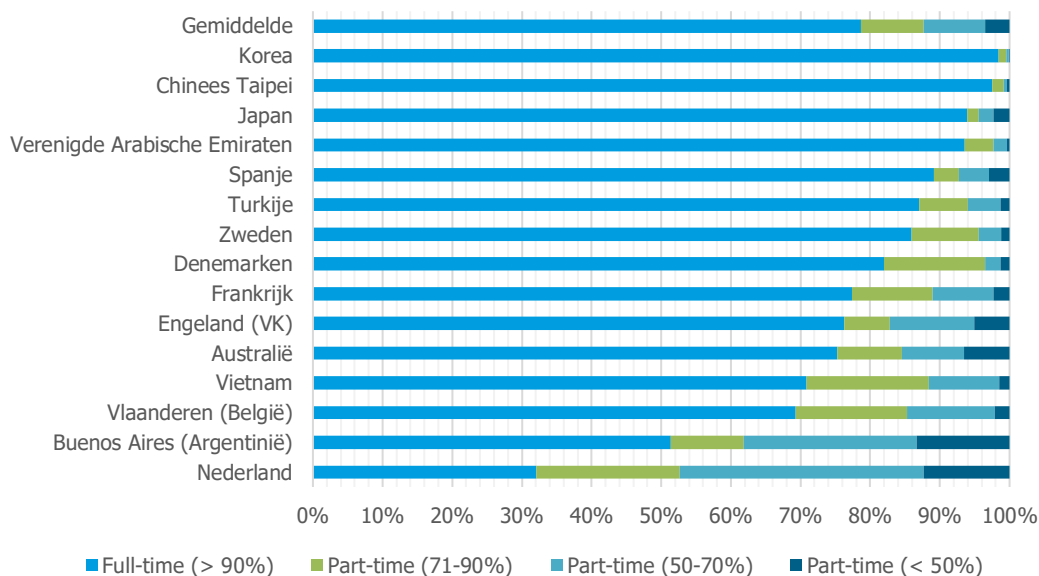
¹ Wartenbergh e.a. (2020) *TALIS 2018 Nationaal rapport basisonderwijs*. Rotterdam.
<https://taliss2018.nl/resultaten-talis-2018>

2 Tijdbesteding door leraren

Kampioen deeltijdwerk

Leraren in Nederland zijn kampioen deeltijdwerk. Van alle leraren die aan TALIS hebben deelgenomen, had slechts een derde een aanstelling van meer dan 0,9 fte (zie Figuur 2.1). De rest werkte in deeltijd. De situatie in Nederland wijkt hiermee sterk af van die in andere Europese landen, en ook van het internationaal gemiddelde. Alleen Buenos Aires (Argentinië) komt enigszins in de buurt, als we kijken naar de omvang van het dienstverband op school.

Figuur 2.1 - Omvang van de dienstbetrekking op school (%)

Gezien deze afwijkende positie van Nederland, is besloten om in de rest van dit artikel alleen naar de tijdbesteding van *voltijders* te kijken. Alleen op dit manier is namelijk een zuivere vergelijking van landen mogelijk.

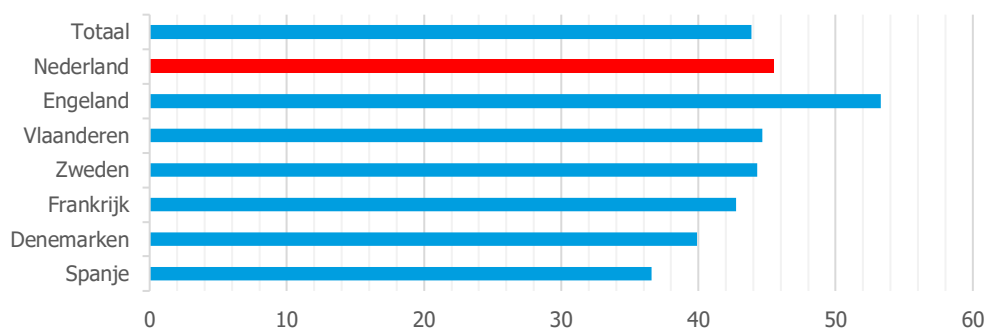
Omvang schoolwerk en gemiddelde lestaak

Om inzicht te krijgen in het werk van leraren, is in TALIS 2018 onder meer gevraagd hoeveel tijd zij besteden aan *taken die bij het werk op school horen* en hoeveel uur zij besteden aan *lesgeven op school*. Bij het eerste gaat het niet alleen om lesgeven, nakijken en overleg en dergelijke, maar ook om activiteiten die in het weekend, 's avonds of op andere momenten buiten lestijd hebben plaatsgevonden.

Uit de enquête blijkt dat leraren in Nederland gemiddeld 36 uur per week aan schoolwerk besteden. Onder fulltimers ligt dit gemiddelde logischerwijs een stuk hoger dan onder parttimers. Leraren met een voltijd baan besteden gemiddeld 45,5 uur per week aan schoolwerk en leraren met een kleine deeltijd baan (< 0,5 fte) 22,6 uur. Nederland scoort hiermee internationaal gezien vrij hoog. Figuur 2.2 illustreert dit voor leraren met een voltijddienstverband.

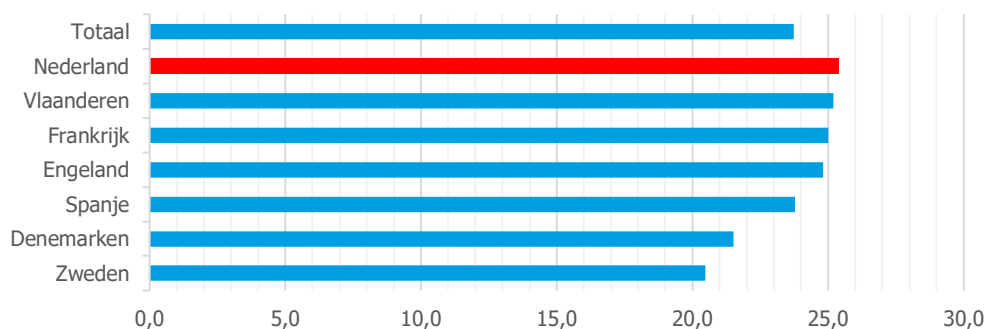
Gemiddeld genomen besteden fulltimers in de deelnemende Europese landen zo'n 44 uur aan schoolwerk². In Nederland ligt dat gemiddelde wat hoger (45,5 uur). En ook voor parttimers geldt dat zij over het algemeen meer uren aan schoolwerk besteden dan gemiddeld in de deelnemende Europese landen.

Figuur 2.2 - Fulltimers: gemiddeld aantal uren per week besteed aan taken die bij het werk op school horen

Kijken we naar het aantal uren dat leraren besteden aan lesgeven, dan zien we een soortgelijk beeld. Gemiddeld genomen besteden leraren in Nederland zo'n 25,4 uur aan lesgeven. Het gemiddelde in de deelnemende Europese landen ligt met 23,5 uur duidelijk lager (zie Figuur 2.3). Daarbij valt op dat vooral in Denemarken en Zweden minder uren wordt lesgegeven.

Figuur 2.3 - Fulltimers: gemiddeld aantal uren per week besteed aan lesgeven op school

Effectieve lestijd

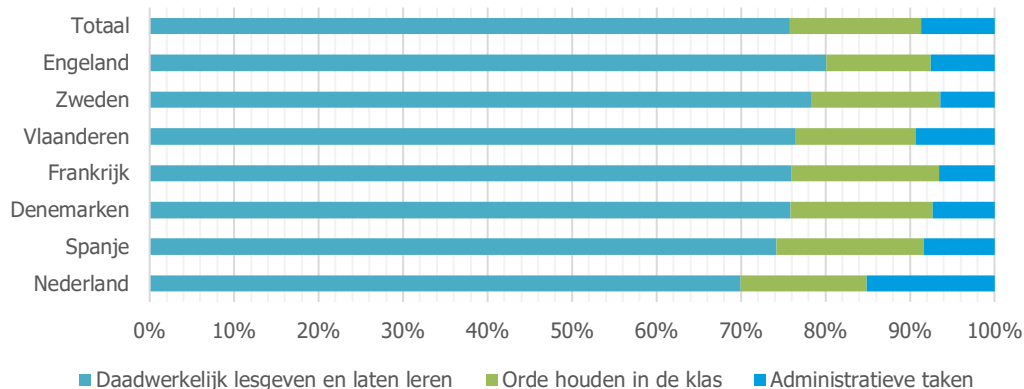
In TALIS 2018 is niet alleen gevraagd hoeveel tijd leraren besteden aan schoolwerk en aan lesgeven, maar ook naar de feitelijke invulling van de lestijd in een voorbeeldklas. In de enquête is gevraagd hoeveel procent van de lestijd men in de betreffende voorbeeldklas gemiddeld besteed aan: *administratieve taken* (b.v. bijhouden aanwezigheid, uitdelen informatie/formulieren, etc.), *orde houden* in de klas en *daadwerkelijk lesgeven en laten leren*.

Figuur 2.4 laat zien dat de wijze waarop leraren in Nederland hun lestijd besteden sterk afwijkt van die in andere landen. Er wordt relatief weinig lestijd besteed aan *daadwerkelijk lesgeven en leren* (70%) en relatief veel aan *administratieve taken* (15%). Het percentage van de lestijd dat aan *orde houden* wordt

² Het ongewogen OECD gemiddelde ligt iets lager (43 uur).

besteed, ligt ongeveer op het gemiddelde van de Europese landen, die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen.

Figuur 2.4 - Besteding van lestijd aan diverse taken, in een voorbeeldklas (%)

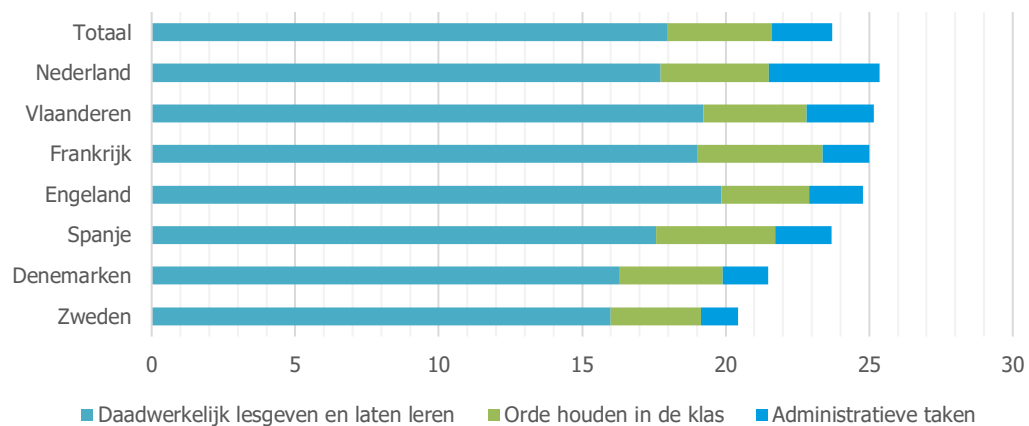

Op basis van deze gegevens is een inschatting gemaakt van de *effectieve lestijd* in uren. Het totaal aantal uren dat wordt besteed aan lesgeven is daarbij vermenigvuldigd met de in Figuur 2.4 getoonde percentages. Figuur 2.5 geeft een overzicht van het aantal uren dat leraren gemiddeld genomen lesgeven in de verschillende Europese landen, uitgesplitst naar activiteit. Voor Nederland gaat het daarbij om 25,4 uur per week. Dit is inclusief de tijd die wordt besteed aan orde houden en administratieve taken in de klas. Het gemiddelde van de Europese landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen ligt lager, maar dat komt vooral doordat minder tijd wordt besteed aan administratieve taken tijdens de les. Het gemiddeld aantal uren dat leraren besteden aan *daadwerkelijk lesgeven en laten leren*, verschilt nagenoeg niet van het 'Europees gemiddelde' (18 uur), en hetzelfde geldt voor het aantal uren dat wordt besteed aan orde houden.

Wel is er verschil in de *effectieve lestijd* tussen landen. In Nederland besteden leraren (in een gewone schoolweek) gemiddeld 18 uur aan daadwerkelijk lesgeven en laten leren. Dat komt ongeveer overeen met het gemiddelde, maar ligt duidelijk lager dan in Frankrijk, Vlaanderen en Engeland³. In Zweden en Denemarken besteden leraren met een voltijd dienstverband gemiddeld 16 uur aan daadwerkelijk lesgeven.

³ In Frankrijk en Vlaanderen besteden voltijders gemiddeld 19 uur aan daadwerkelijk lesgeven en in Engeland bijna 20 uur.

Figuur 2.5 - Tijdbesteding van leraren; invulling van de lestijd (uren per week)

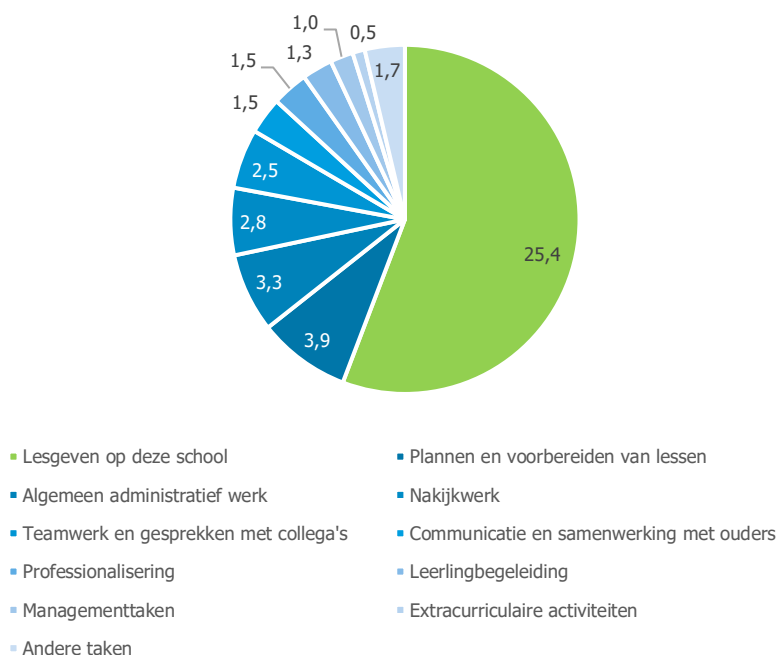

Overige taken

Naast lesgeven, besteden leraren ook tijd aan tal van andere activiteiten. Het gaat dan voor een deel om *lesgebonden taken*, zoals het plannen en voorbereiden van lessen en nakijkwerk. Maar daarnaast besteden zij ook tijd aan allerlei andere taken. Figuur 2.6 geeft een overzicht voor leraren met een fulltime dienstverband (> 0,9 fte).

Leraren met een voltijdbaan besteden gemiddeld 45,5 uur per week aan schoolwerk, waarvan 25,4 aan lesgeven. Daarnaast besteden zij gemiddeld genomen 20 uur aan andere taken⁴. Het gaat dan vooral om lesvoorbereiding (3,9 uur), administratie (3,3 uur), nakijkwerk (2,8 uur) en teamwerk (2,5 uur). Aan professionalisering en leerlingbegeleiding wordt gemiddeld genomen 1,5 uur besteed.

Figuur 2.6 - Fulltimers: tijdbesteding van leraren in Nederland (uren per week)

Internationaal gezien wordt in Nederland relatief veel tijd besteed aan algemeen administratief werk en relatief weinig aan het plannen en voorbereiden van lessen en aan nakijken.

In Nederland besteden leraren gemiddeld genomen 20 uur aan niet-lesactiviteiten (zie Figuur 2.7). Dat komt overeen met het gemiddelde van de Europese landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen. In Engeland en Zweden wordt meer tijd besteed aan niet-lesactiviteiten en in Vlaanderen, Frankrijk en Denemarken minder.

Hoewel het aantal uren dat in Nederland wordt besteed aan niet-lesactiviteiten ongeveer overeenkomt met het gemiddelde, is er wel verschil in de feitelijke urenbesteding. Daarbij valt op dat in Nederland minder tijd wordt besteed aan het plannen en voorbereiden van de lessen (3,9 vs. 5,8 uur) en meer algemeen administratief werk (3,3 vs. 1,9 uur) en professionalisering (1,5 vs. 1,2 uur)⁵.

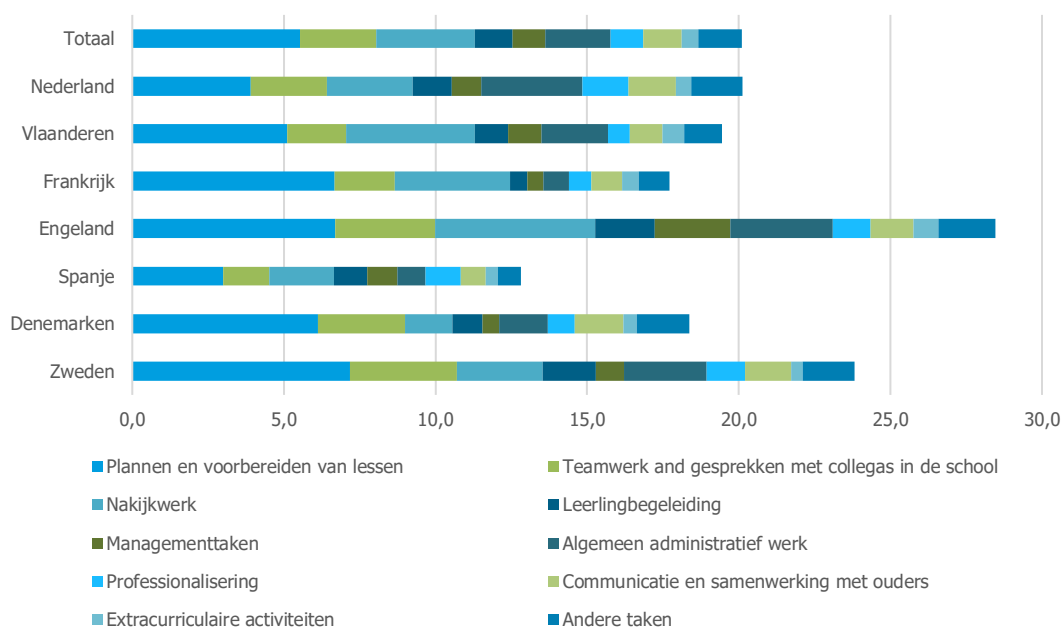
⁴ Het aantal uren besteed aan niet-lesactiviteiten is proportioneel aangepast, zodat de som van deze taken en het aantal uren dat wordt besteed overeenkomt met het totaal aantal uren besteed aan taken die bij het werk op school horen. Dit sluit aan bij onderzoek van de OECD (2020) *Not enough hours in the day*.

⁵ Aan algemeen administratief werk wordt respectievelijk 3,3 (NL) en 1,9 uur besteed (gem. Europese landen).

Uit eerder onderzoek is bekend dat het plannen en voorbereiden van lessen van groot belang is om effectieve leertijd te realiseren. Nederland scoort op dit terrein matig. Het gemiddeld aantal uren dat in Nederland aan het plannen en voorbereiden van lessen wordt besteed, ligt substantieel lager dan in ons omringende landen. Alleen in Spanje wordt minder tijd besteed aan het plannen en voorbereiden van de lessen. Ook wordt in Nederland relatief weinig tijd besteed aan teamwerk en gesprekken met collega's in de school.

Vergeleken met andere Europese landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen wordt in Nederland veel tijd besteed aan algemeen administratief werk en aan administratie tijdens de les. Aan algemeen administratief werk wordt gemiddeld 3,3 uur besteed en aan administratieve taken in de les 3,8. Leraren in Nederland zijn daarmee kampioen in administratie (7,2 uur gemiddeld bij een voltijdbaan). Vergeleken met de ons omringende landen, besteden leraren ongeveer twee keer zo veel tijd aan administratief werk⁶. En dat gaat ten koste van het primaire proces.

Figuur 2.7 - Besteding van niet-lesuren, in uren per week (fulltimers)

Verschillen tussen leraren

Uit voorgaande analyses blijkt dat leraren in Nederland relatief veel tijd besteden aan taken die bij hun werk op school horen. Gemiddeld genomen gaat het om 45,5 uur, en daarvan wordt 25,4 uur besteed aan lesgeven (incl. orde houden en administratie). Achter deze gemiddelden gaat echter een grote variatie schuil. Sommige leraren besteden meer tijd aan schoolwerk dan anderen. Figuur 2.8 illustreert dit.

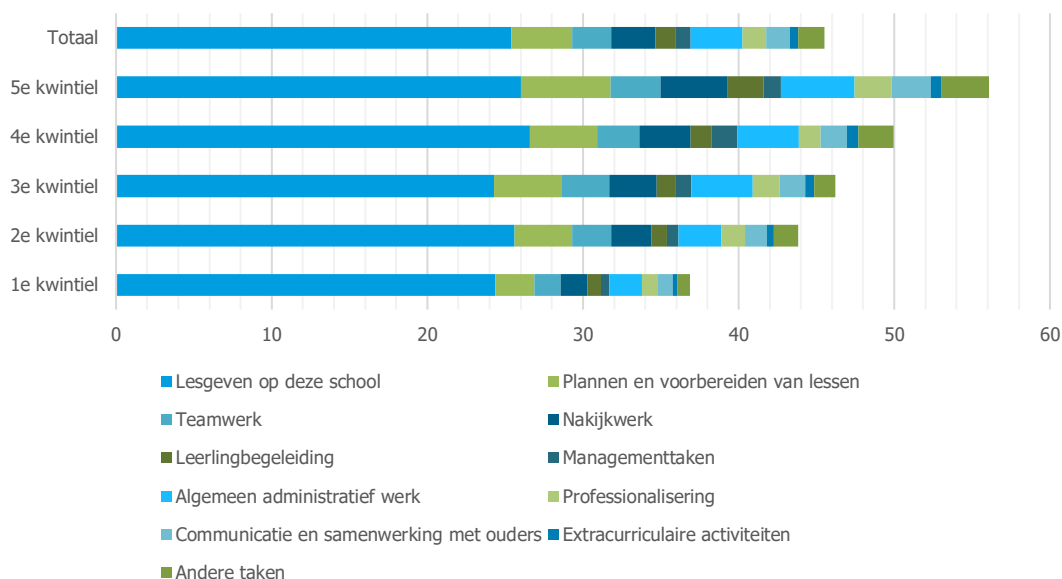
Op basis van gegevens over het aantal uren dat leraren aan 'schoolwerk' besteden, is een *kwintiel-indeling* gemaakt van leraren met een voltijdbaan. Figuur 2.8 laat zien hoeveel uur deze groepen gemiddeld genomen aan lesgeven besteden en hoeveel uur aan andere taken. Daarbij valt op dat de variatie in het aantal lessen vrij beperkt is. Leraren die veel uren aan schoolwerk besteden (5^e kwintiel), geven gemiddeld 26 uur per week les, en leraren die weinig uren aan schoolwerk besteden (1^e kwintiel) circa 24,5.

⁶ Het gemiddeld aantal uren dat in de ons omringende landen aan administratie wordt besteed, bedraagt 3,7 uur.

De verschillen in het aantal uren dat aan niet-lesactiviteiten wordt besteed, zijn vele malen groter. Tussen het eerste en het vijfde kwintiel gaat het om een verschil van circa 17 uur. Daarbij valt op dat degenen die veel uren werken, zowel meer tijd besteden aan *lesgebonden* taken als aan *niet-lesgebonden* taken. Aan het plannen en voorbereiden van lessen en aan nakijkwerk, besteden zij bijna 2,5 keer zoveel tijd als de leraren die weinig uren aan schoolwerk besteden (resp. 10 en 4,3 uur). Daarnaast besteden de leraren uit het 5^e kwintiel ook meer tijd aan: administratie, teamwerk, professionalisering en leerlingbegeleiding en overleg met ouders.

Figuur 2.8 - Verschillen in tijdbesteding tussen leraren (fulltimers)

Genoemde verschillen in tijdbesteding hangen overigens voor een deel samen met verschillen in de samenstelling van de groepen. Zo zijn jonge leraren duidelijk oververtegenwoordigd in de groep die veel uren werkt, en zien we bij de groep die weinig uren werkt juist een oververtegenwoordiging van oudere leraren (60+) en mannen. Daarnaast is er ook een duidelijk verschil in het aantal jaar werkervaring tussen de groepen. Het aandeel ervaren leraren is in de eerste groep (die weinig uren werkt) verreweg het grootst. Dit kan erop wijzen dat ervaren leraren hun tijd efficiënter besteden dan leraren met weinig dienstjaren, en zich ook sterker richten op het primaire proces. Een alternatieve verklaring is dat oudere, meer ervaren leraren minder betrokken zijn bij hun werk en daardoor ook minder uren aan schoolwerk besteden. TALIS 2018 verschaft hierover geen duidelijkheid.

3 Conclusie en discussie

Leraren in groep 3-8 van het basisonderwijs besteden gemiddeld 45,5 uur aan schoolwerk (bij een voltijd baan), waarvan circa 18 uur aan daadwerkelijk lesgeven en 7,2 uur aan administratieve taken. Vergeleken met de ons 'omringende' landen, besteden leraren in Nederland bijna 2 uur meer aan schoolwerk (45,5 vs. 43,6 uur). Het aantal uren dat zij daadwerkelijk lesgegeven (dus excl. orde houden en administratie) komt ongeveer overeen met het gemiddelde van de Europese landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen (18 uur). Dit betekent dat het verschil door andere taken wordt veroorzaakt. Het gaat dan hoofdzakelijk om administratief werk. Uit TALIS 2018 blijkt dat leraren in Nederland kampioen zijn in administratie. In Nederland wordt hier bijna twee keer zoveel tijd aan besteed als in de ons omringende landen. Aan het plannen en voorbereiden van lessen wordt in Nederland relatief weinig tijd besteed, en hetzelfde geldt voor teamwerk.

Gezien deze uitkomsten, is het de vraag of een verlaging van de lestaak leidt tot een vermindering van de werkdruk. De effectieve lestijd verschilt in Nederland niet wezenlijk van het gemiddelde in andere Europese landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen, maar er wordt wel veel tijd besteed aan administratie. Het is dan ook beter om het gesprek op school te voeren over vermindering van de administratieve lasten. Wanneer het aantal uren dat leraren in Nederland besteden aan administratie wordt teruggeschroefd naar het gemiddelde van de Europese landen die aan TALIS 2018 hebben deelgenomen, levert dat circa 3,5 uur op per week. Het totaal aantal uren dat leraren besteden aan schoolwerk zou daarmee onder het 'Europees gemiddelde' zakken. Maar het is uiteraard ook mogelijk dat een deel van deze 'vrijval' wordt besteed aan het primaire proces (lesgeven en/of voorbereiding), waardoor de effectieve leertijd stijgt.

Daarbij is het van belang om rekening te houden met de verschillen in tijdbesteding tussen leraren. Sommige leraren, zo blijkt uit dit onderzoek, besteden veel tijd aan schoolwerk en anderen weinig. Dit verschil komt vooral tot uiting in het aantal uur dat aan niet-lesactiviteiten wordt besteed. De variatie in het aantal lessen is beperkt, maar leraren verschillen onderling sterk in het aantal uur dat zij aan lesgebonden en niet-lesgebonden taken besteden. Dit hangt voor een deel samen met leeftijd en het aantal jaren werkervaring.